

MARKAZIY BANKNING PUL-KREDIT SIYOSATINING MILLIY IQTISODIY BARQARORLIKNI TA'MINLASHDAGI ROLI

Xabibullayev Jamshid Xabibullo o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi magistranti

xabibullayevj511@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20019369>

Zamonaviy iqtisodiy rivojlanish sharoitida milliy iqtisodiyot barqarorligini ta'minlash har bir davlat uchun ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Global iqtisodiyotning integratsiyalashuvi, moliyaviy bozorlarning o'zaro bog'liqligi hamda tashqi iqtisodiy xatarlarning ortib borishi sharoitida makroiqtisodiy barqarorlikni saqlashda markaziy bankning pul-kredit siyosati muhim ahamiyat kasb etadi. Pul-kredit siyosati orqali iqtisodiyotdagi inflyatsiya darajasi, pul massasi, foiz stavkalari, kreditlash hajmi va valyuta kursi kabi asosiy ko'rsatkichlar tartibga solinadi va bu orqali iqtisodiy muvozanat ta'minlanadi.

Pul-kredit siyosati iqtisodiyotni tartibga solishning muhim instrumenti sifatida turli nazariy yondashuvlar asosida rivojlangan. Monetaristik yondashuv pul massasining nazorat qilinishi inflyatsiyani jilovlashda hal qiluvchi rol o'ynashini ta'kidlaydi. Keynschilik yondashuvi esa foiz stavkalari orqali investitsiya va iste'molni rag'batlantirishni muhim deb hisoblaydi. Zamonaviy iqtisodiy qarashlar esa ushbu ikki yondashuvni uyg'unlashtirgan holda, pul-kredit siyosatini kompleks makroiqtisodiy boshqaruv vositasi sifatida talqin etadi.

So'nggi yillarda global iqtisodiyotda yuzaga kelgan inqirozli holatlar, xususan pandemiya, geosiyosiy tangliklar va energiya bozorida o'zgarishlar markaziy banklarning rolini yanada kuchaytirdi. Ko'plab davlatlarda inflyatsiya darajasi keskin oshib, markaziy banklar tomonidan qat'iy monetar siyosat yuritila boshlandi. Foiz stavkalarining oshirilishi orqali pul massasi qisqartirilib, inflyatsion bosim kamaytirildi. Shu bilan birga, iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlash maqsadida ayrim davrlarda ekspansion siyosat ham qo'llanildi.

O'zbekiston iqtisodiyotida ham pul-kredit siyosati makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynamoqda. So'nggi yillarda Markaziy bank tomonidan inflyatsiyani pasaytirish va iqtisodiy muvozanatni ta'minlashga qaratilgan siyosat izchil amalga oshirilmoqda. Asosiy stavkaning moslashuvchan boshqarilishi orqali iqtisodiyotdagi likvidlik darajasi tartibga solinmoqda. Bu esa pul massasi va kreditlash hajmiga bevosita ta'sir ko'rsatib, inflyatsiyani jilovlash imkonini bermoqda.

Inflyatsiya darajasining barqaror pasayish tendensiyasi monetar siyosatning samaradorligini ko'rsatadi. Narxlar barqarorligi iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi uchun asosiy omil hisoblanadi. Inflyatsiyaning yuqori darajada bo'lishi aholi real daromadlarining kamayishiga, investitsion muhitning yomonlashishiga va iqtisodiy beqarorlikka olib keladi. Shu sababli Markaziy bankning asosiy vazifalaridan biri inflyatsiyani nazorat qilishdan iborat.

Pul massasi ustidan nazorat pul-kredit siyosatining muhim elementlaridan biridir. Pul massasining ortiqcha o'sishi inflyatsiyaga olib kelishi mumkin bo'lsa, uning yetarli darajada bo'lmasligi iqtisodiy faollikning pasayishiga sabab bo'ladi. Shu bois Markaziy bank tomonidan pul taklifini optimal darajada ushlab turish muhim vazifa hisoblanadi.

Foiz stavkalari pul-kredit siyosatining asosiy instrumentlaridan biri bo'lib, ular orqali iqtisodiyotdagi kreditlash jarayonlari tartibga solinadi. Foiz stavkalarining oshirilishi kredit resurslarining qimmatlashishiga olib keladi va bu orqali iqtisodiyotdagi ortiqcha talab

kamayadi. Aksincha, foiz stavkalarining pasaytirilishi investitsiyalarni rag'batlantirib, iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlaydi.

Valyuta kursi barqarorligi ham iqtisodiy barqarorlikning muhim omillaridan biridir. Milliy valyutaning keskin qadrsizlanishi import narxlarining oshishiga va inflyatsion bosimning kuchayishiga olib keladi. Shu sababli Markaziy bank tomonidan valyuta bozorini tartibga solish va zarur hollarda intervensiyalar amalga oshiriladi.

Kreditlash hajmi iqtisodiy o'sishning muhim ko'rsatkichlaridan biri hisoblanadi. Kredit resurslari real sektorni moliyalashtirish orqali ishlab chiqarishni kengaytirish va yangi ish o'rinlarini yaratishga xizmat qiladi. Biroq kreditlashning haddan tashqari o'sishi moliyaviy risklarni oshirishi mumkin. Shu sababli kreditlash jarayonlari ustidan nazorat muhim ahamiyatga ega.

Pul-kredit siyosatining samaradorligi ko'p jihatdan Markaziy bankning institutsional mustaqilligiga bog'liq. Mustaqil markaziy bank siyosiy bosimlardan xoli holda iqtisodiy vaziyatdan kelib chiqib qaror qabul qilish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu esa monetar siyosatning samaradorligini oshiradi.

Shuningdek, pul-kredit siyosatining shaffofligi va kommunikatsiya siyosati ham muhim ahamiyat kasb etadi. Markaziy bank tomonidan amalga oshirilayotgan choralar haqida ochiq va aniq ma'lumot berilishi iqtisodiy subyektlar ishonchini oshiradi va kutilmalarni boshqarishga yordam beradi.

Zamonaviy sharoitda raqamli texnologiyalarning rivojlanishi pul-kredit siyosatini amalga oshirish jarayoniga ham ta'sir ko'rsatmoqda. Big data, sun'iy intellekt va prognozlash modellaridan foydalanish orqali iqtisodiy jarayonlarni yanada aniq tahlil qilish va samarali qarorlar qabul qilish imkoniyati yaratilmoqda.

Pul-kredit siyosati fiskal siyosat bilan uyg'un holda olib borilgandagina yuqori samaradorlikka erishiladi. Davlat byudjeti siyosati va monetar siyosat o'rtasidagi muvofiqlik makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim omil hisoblanadi.

Umuman olganda, Markaziy bankning pul-kredit siyosati milliy iqtisodiyot barqarorligini ta'minlashda strategik ahamiyatga ega bo'lgan kompleks mexanizm hisoblanadi. Uning samarali amalga oshirilishi inflyatsiyani nazorat qilish, moliyaviy barqarorlikni ta'minlash va iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlash imkonini beradi. Zamonaviy sharoitda pul-kredit siyosatini takomillashtirish, yangi instrumentlarni joriy etish va institutsional rivojlanishni ta'minlash orqali milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga erishish mumkin.

1-jadval.

№	Pul-kredit instrumenti	Ta'sir mexanizmi	Asosiy ta'sir qiluvchi ko'rsatkich	Natija
1	Asosiy foiz stavkasi	Kredit narxini o'zgartiradi	Inflyatsiya, kreditlash hajmi	Inflyatsiya nazorat qilinadi
2	Ochiq bozor operatsiyalari	Pul massasini tartibga soladi	Likvidlik darajasi	Pul taklifi muvozanatlanadi
3	Majburiy rezervlar	Bank resurslarini cheklaydi	Kreditlash hajmi	Ortib ketgan kreditlash kamayadi

4	Valyuta intervensiyasi	Valyuta kursini barqarorlashtiradi	Valyuta kursi	Tashqi muvozanat ta'minlanadi
5	Monetar siyosat kommunikatsiyasi	Kutilmalarni boshqaradi	Inflyatsion kutilmalar	Bozor ishonchi oshadi

Manba: Markaziy banklar amaliyoti, IMF va World Bank tahliliy materiallari asosida muallif tomonidan tuzildi.

Mazkur jadval Markaziy bankning pul-kredit siyosati instrumentlari va ularning iqtisodiyotga ta'sir mexanizmlarini tizimli ravishda aks ettiradi. Jadvaldan ko'rinib turibdiki, asosiy foiz stavkasi inflyatsiyani nazorat qilishda eng muhim instrument bo'lib, u kreditlash jarayonlari orqali iqtisodiyotga ta'sir ko'rsatadi. Ochiq bozor operatsiyalari va majburiy rezerv talablari esa pul massasi va likvidlikni tartibga solishda muhim rol o'ynaydi.

Valyuta intervensiyalari orqali milliy valyuta kursining barqarorligi ta'minlanadi, bu esa tashqi iqtisodiy muvozanatni saqlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, zamonaviy sharoitda Markaziy bankning kommunikatsiya siyosati ham alohida ahamiyat kasb etib, iqtisodiy subyektlar kutilmalarini boshqarish orqali monetar siyosat samaradorligini oshiradi..

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Central Bank of the Republic of Uzbekistan. *Monetary Policy Review*. Tashkent, so'nggi nashrlar.
2. Central Bank of the Republic of Uzbekistan. *Inflation Report*. Tashkent, so'nggi yillik hisobotlar.
3. International Monetary Fund. *World Economic Outlook*. Washington D.C., so'nggi nashr.
4. International Monetary Fund. *Monetary Policy Frameworks in Developing Countries*. Washington D.C., 2023.
5. World Bank. *World Development Indicators*. Washington D.C., so'nggi ma'lumotlar bazasi.
6. World Bank. *Global Economic Prospects*. Washington D.C., 2024.
7. Bank for International Settlements. *Annual Economic Report*. Basel, 2024.
8. Federal Reserve System. *Monetary Policy Report*. Washington D.C., so'nggi nashrlar.
9. European Central Bank. *Monetary Policy Decisions*. Frankfurt, so'nggi hisobotlar.
10. Mishkin, F. S. *The Economics of Money, Banking and Financial Markets*. Pearson Education, 2021.